

Spis treści

Wstęp. Czym zajmuje się psychologia penitencjarna?

(*Mieczysław Ciosek, Beata Pastwa-Wojciechowska*) 13

Rozdział 1.	Kara, kary kryminalne i kara pozbawienia wolności	21
	Wprowadzenie (<i>Marta J. Boińska</i>)	21
1.1.	Wokół pojęcia kary (<i>Janina Nowak</i>)	23
1.2.	Przestępstwo i kara kryminalna (<i>Marta J. Boińska</i>)	32
1.3.	Polski Kodeks karny z 1997 roku (<i>Marta J. Boińska</i>)	36
1.4.	Teorie kary kryminalnej (<i>Marta J. Boińska</i>)	39
1.4.1.	Teorie bezwzględne	39
1.4.2.	Teorie względne	42
1.4.3.	Teorie mieszane	45
1.5.	Poszukiwanie nowych rozwiązań: sprawiedliwość naprawcza (<i>Marta J. Boińska</i>)	47
1.6.	Kara pozbawienia wolności i jej funkcje (<i>Mieczysław Ciosek</i>)	50
1.7.	Czas trwania kary pozbawienia wolności a jej skuteczność (<i>Kamila Żukowska</i>)	56
	Wprowadzenie	56
1.7.1.	Czas ludzi uwięzionych i jego skuteczność resocjalizacyjna	59
1.8.	Poczucie winy, wstyd i poczucie krzywdy u skazanych (<i>Marta J. Boińska</i>)	67
1.8.1.	Poczucie winy i wstyd	68
1.8.2.	Poczucie winy i wstyd a geneza przestępczości	71
1.8.3.	Poczucie winy a zaburzenia psychiczne	74
1.8.4.	Poczucie krzywdy u więźniów	75
1.8.5.	Odziaływania penitencjarne i poczucie winy	77
	Podsumowanie (<i>Marta J. Boińska</i>)	80
	Pytania sprawdzające	82
	Słowa kluczowe	82
	Literatura zalecana	82

Rozdział 2.	Powstanie i rozwój instytucji więziennej (<i>Joanna Gruzlewska</i>)	83
	Wprowadzenie	83
2.1.	Więzienia przeszłości	84
2.2.	Systemy penitencjarne	85
2.2.1.	System celkowy	86
2.2.2.	System progresywny	92
2.2.3.	System regresywny	93
2.2.4.	System reformatoriów amerykańskich	94
2.2.5.	System rodzinny (szwajcarski)	96
2.2.6.	System republik	97
2.3.	Ewolucja charakteru kary pozbawienia wolności od dolegliwości do naprawy	99
2.4.	Typologia polskich instytucji penitencjarnych	103
	Podsumowanie	109
	Pytania sprawdzające	109
	Słowa kluczowe	110
	Literatura zalecana	110
Rozdział 3.	Teoretyczne podstawy procesu resocjalizacji (<i>Anetta Jaworska</i>)	111
	Wprowadzenie	111
3.1.	Proces socjalizacji	111
3.1.1.	Mechanizmy socjalizacji	113
3.1.2.	Socjalizacja w rodzinie – socjalizacja emocjonalna	115
3.1.3.	Socjalizacja kulturowa	117
3.1.4.	Defekty procesu socjalizacji	118
3.2.	Podstawy procesu resocjalizacji w teoriach psychologicznych	120
3.2.1.	Teorie psychodynamiczne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	121
3.2.2.	Teorie behawioralne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	124
3.2.3.	Teorie kognitywne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	129
3.2.4.	Teorie humanistyczno-fenomenologiczne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	132
3.2.5.	Teorie egzystencjalne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	136
	Podsumowanie	142
	Pytania sprawdzające	142
	Słowa kluczowe	143
	Literatura zalecana	143
Rozdział 4.	Instytucje izolacyjne dla nieletnich	144
	Wprowadzenie (<i>Robert Opora</i>)	144

4.1.	Rozwój psychofizyczny młodzieży a naruszanie norm społecznych (<i>Robert Opora</i>)	145
4.2.	Filozoficzne koncepcje postępowania z nieletnimi (<i>Robert Opora</i>)	147
4.3.	Typologia polskich zakładów poprawczych (<i>Robert Opora</i>)	149
4.4.	Rozwój instytucji poprawczych dla nieletnich w Europie (<i>Robert Opora</i>)	152
4.5.	Powstanie zakładów poprawczych na ziemiach Polski (<i>Robert Opora</i>)	155
4.6.	Umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym (<i>Robert Opora</i>)	156
4.7.	Specyfika działalności zakładów poprawczych (<i>Robert Opora</i>)	158
4.8.	Instytucjonalna resocjalizacja nieletnich a kuratela sądowa (<i>Robert Opora</i>)	161
4.9.	Chrześcijańskie ośrodki resocjalizacji dla młodzieży (<i>Przemysław Piwowarczyk</i>)	162
	Podsumowanie (<i>Robert Opora</i>)	171
	Pytania sprawdzające	172
	Słowa kluczowe	172
	Literatura zalecana	172
Rozdział 5.	Zakłady penitencjarne dla kobiet (<i>Monika Marczak, Katarzyna Mirosław-Nawrocka</i>)	173
	Wprowadzenie	173
5.1.	Geneza instytucji więziennej dla kobiet	177
5.2.	Specyfika sytuacji izolacji więziennej kobiet i ich resocjalizacji	183
5.3.	„Macierzyństwo więzienne”	192
	Podsumowanie	197
	Pytania sprawdzające	199
	Słowa kluczowe	199
	Literatura zalecana	199
Rozdział 6.	Zróźnicowanie społeczności więźniów jako złożony problem penitencjarny	200
	Wprowadzenie (<i>Paweł Kozłowski</i>)	200
6.1.	Więźniowie niepełnosprawni psychicznie i psychopaci (<i>Paweł Kozłowski</i>)	201
6.1.1.	Więźniowie psychopaci	205
6.1.2.	Więźniowie upośledzeni umysłowo	208
6.1.3.	Więźniowie z tendencjami depresyjno-lękowymi	209
6.2.	Więźniowie uzależnieni od środków psychoaktywnych (<i>Ewa Szcześniak</i>)	211

6.3.	Więźniowie – sprawcy zabójstw (<i>Katarzyna Nosek-Komorowska</i>)	218
6.4.	Więźniowie – sprawcy przestępstw seksualnych (<i>Katarzyna Nosek-Komorowska</i>)	224
6.5.	Resocjalizacja osadzonych w wieku senioralnym (<i>Anetta Jaworska</i>)	232
6.5.1.	Charakterystyka i zaburzenia funkcjonowania psychofizycznego więźniów w wieku senioralnym	233
6.5.2.	Śmierć i umieranie w zakładach karnych	236
6.5.3.	Zadania psychologii wobec seniorów w zakładach karnych	237
6.5.4.	Problemy polityki penitencjarnej wobec skazanych w wieku senioralnym	239
6.5.5.	Postępowanie z więźniami seniorami w krajach zachodnich	239
	Podsumowanie	241
	Pytania sprawdzające	241
	Słowa kluczowe	242
	Literatura zalecana	242
Rozdział 7.	Formy oddziaływań penitencjarnych	243
	Wprowadzenie (<i>Paweł Atroszko</i>)	243
7.1.	Praca jako podstawowa forma oddziaływania penitencjarnego (<i>Paweł Atroszko</i>)	244
7.1.1.	Historyczny rys pracy więźniów	244
7.1.2.	Praca jako metoda resocjalizacji	247
7.1.3.	Skuteczność pracy jako środka oddziaływania penitencjarnego – badania	251
7.1.4.	Ekonomiczny wymiar pracy więźniów	252
7.2.	Resocjalizacja przez naukę (<i>Justyna Siemionow</i>)	254
7.2.1.	Proces edukacji w instytucjach zamkniętych dla nieletnich	255
7.2.2.	Szkolnictwo w instytucjach zamkniętych dla dorosłych	259
7.2.3.	Zasady nauczania osób niedostosowanych społecznie	262
7.3.	Resocjalizacyjna moc aktywności sportowej więźniów (<i>Franiszek Makurat</i>)	265
7.3.1.	Dobroczynne skutki aktywności sportowej	266
7.3.2.	Funkcje i skutki aktywności sportowej więźniów	267
7.4.	Resocjalizacja przez twórczość (<i>Anetta Jaworska</i>)	274
7.4.1.	Twórczość w wybranych koncepcjach psychologicznych	277
7.4.2.	Wychowanie przez sztukę	279
7.4.3.	Psychologiczne korzyści resocjalizacji przez twórczość	281
7.4.4.	Negatywne aspekty resocjalizacji przez twórczość	284
7.4.5.	Rodzaje aktywności twórczej w zakładach karnych	284

7.5.	Specjalne programy resocjalizacji instytucjonalnej (<i>Joanna Jezierska</i>)	286
7.5.1.	Specyfika specjalnych programów resocjalizacji instytucjonalnej	287
7.5.2.	Program z zakresu profilaktyki i agresji: trening zastępowania agresji	290
7.5.3.	Program z zakresu profilaktyki przemocy w rodzinie: przykładowy program realizowany w Zakładzie Karnym Czarnem	292
	Podsumowanie	295
	Pytania sprawdzające	295
	Słowa kluczowe	296
	Literatura zalecana	297
Rozdział 8.	Wolontariat hospicyjny więźniów. W kierunku inkluzji społecznej (<i>Robert Witkowski</i>)	298
	Wprowadzenie	298
8.1.	Resocjalizacja penitencjarna. Pytania o sens	299
8.2.	Pomaganie drugiemu człowiekowi – pomysł na oddziaływanie penitencjarne	302
8.3.	Pojęcie i istota wolontariatu	303
8.4.	Wolontariat osób pozbawionych wolności	306
8.5.	Geneza i rozwój wolontariatu hospicyjnego w Polsce	308
8.6.	Wolontariat hospicyjny osób pozbawionych wolności	311
8.7.	Cele wolontariatu hospicyjnego więźniów i jego psychospołeczne konsekwencje	317
8.8.	Współpraca Służby Więziennej z hospicjami i ośrodkami opieki paliatywnej	322
	Podsumowanie	324
	Pytania sprawdzające	326
	Słowa kluczowe	326
	Literatura zalecana	327
Rozdział 9.	Duszpasterstwo więzienne (<i>Andrzej Wdowiszewski</i>)	327
	Wprowadzenie	327
9.1.	Duszpasterstwo więzienne z perspektywy historycznej	330
9.2.	Duszpasterstwo więzienne w kontekście międzynarodowym	335
9.3.	Funkcje i cele duszpasterstwa więziennego	340
9.4.	Znaczenie religii i religijności w aspekcie resocjalizacji	343
9.5.	Charakterystyka duszpasterzy więziennych w Polsce	347
	Podsumowanie	349
	Pytania sprawdzające	350
	Słowa kluczowe	351
	Literatura zalecana	351

- Rozdział 10. **Formy kontaktów osób skazanych ze społeczeństwem**
(*Robert Parol*) 351
Wprowadzenie 351
- 10.1. Człowiek w społeczeństwie – kontekst pedagogiczny 353
 - 10.1.1. Rodzina 353
 - 10.1.2. Środowisko lokalne 357
 - 10.1.3. Organizacje i stowarzyszenia społeczne 360
 - 10.2. Formy kontaktów skazanych ze społeczeństwem 362
 - 10.2.1. Korespondencja oraz rozmowy telefoniczne skazanych 365
 - 10.2.2. Widzenia skazanych 368
 - 10.2.3. Przepustki skazanych 371
 - 10.2.4. Praca skazanych podczas odbywania kary pozbawienia wolności 380
- Podsumowanie 384
Pytania sprawdzające 384
Słowa kluczowe 384
Literatura zalecana 385
- Rozdział 11. **Fenomen podkultury więziennej**
(*Sławomir Przybyliński, Joanna Gruzłewska*) 386
- 11.1. Początki podkultury więziennej (*Sławomir Przybyliński*) 386
 - 11.1.1. Historyczne wprowadzenie 386
 - 11.1.2. Geneza popkultury więziennej 388
 - 11.2. Więzienie grupy podkulturowe – istota i charakterystyka (*Sławomir Przybyliński*) 386
 - 11.2.1. Rodzaje więziennych grup podkulturowych 392
 - 11.2.2. Nieformalny kodeks postępowania więźniów „grypsujących” 398
 - 11.3. Osobliwy obraz podkultury (*Sławomir Przybyliński*) 403
 - 11.3.1. Samouszkodzenia w środowisku podkulturowym 403
 - 11.3.2. „Dziara” jako istotny element życia skazanych 407
 - 11.4. Przestępczość wewnątrzwięzienna (*Joanna Gruzłewska*) 413
- Podsumowanie (*Joanna Gruzłewska*) 426
Pytania sprawdzające 426
Słowa kluczowe 426
Literatura zalecana 427
- Rozdział 12. **Izolacja więzienna jako złożona sytuacja trudna**
(*Jacek M. Piotrowski, Mieczysław Ciosek*) 428
- Wprowadzenie 428
- 12.1. Środowisko, sytuacja i sytuacja izolacji 429
 - 12.2. Stres, sytuacje trudne i potrzeby 431
 - 12.3. Stresogenne czynniki środowiska więziennego 441

- 12.4. Konsekwencje stresu więziennego 445
- 12.5. Możliwe sposoby radzenia sobie więźniów ze stresem 450
 - Podsumowanie 459
 - Pytania sprawdzające 459
 - Słowa kluczowe 460
 - Literatura zalecana 460

- Rozdział 13. **Służba więzienna: organizacje, struktura, funkcje**
(*Andrzej Piotrowski*) 461
 - Wprowadzenie 461
 - 13.1. Podstawy prawne funkcjonowania Służby Więziennej 463
 - 13.2. Organizacja Służby Więziennej 466
 - 13.3. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej 470
 - 13.4. Funkcje administracji penitencjarnej 471
 - 13.5. Personel penitencjarny 474
 - 13.6. Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej 476
 - Podsumowanie 480
 - Pytania sprawdzające 480
 - Słowa kluczowe 480
 - Literatura zalecana 480

- Rozdział 14. **Zmierzch kary pozbawienia wolności? Sens współczesnej kary uwięzienia** (*Henryk Machel, Elżbieta Chęcińska*) 481
 - Wprowadzenie 481
 - 14.1. Czy z kary pozbawienia wolności można usunąć dolegliwość? 483
 - 14.2. Prawna obudowa kary pozbawienia wolności 487
 - 14.3. Władza personelu penitencjarnego nad więźniami 489
 - 14.4. Kara pozbawienia wolności a powrotność 490
 - 14.5. Odkrycie Roberta Martisona 495
 - 14.6. Czy zakłady karne mogą realizować w pełni cel kary pozbawienia wolności? 497
 - 14.7. Kara pozbawienia wolności jako instrument utrwalony 501
 - Podsumowanie 504
 - Pytania sprawdzające 505
 - Słowa kluczowe 506
 - Literatura zalecana 507

- Rozdział 15. **W kierunku nieizolacyjnych kar kryminalnych. Kary alternatywne i system dozoru elektronicznego**
(*Łukasz Wirkus*) 507
 - Wprowadzenie 507
 - 15.1. Nowy kierunek w polityce karnej 509

- 15.2. Grzywna 512
- 15.3. Kara ograniczenia wolności i prace społecznie użyteczne 513
- 15.4. System Dozoru Elektronicznego 517
 - Podsumowanie 520
 - Pytania sprawdzające 521
 - Słowa kluczowe 521
 - Literatura zalecana 521

Rozdział 16. **Pomoc postpenitencjarna a readaptacja społeczna osób opuszczających jednostki penitencjarne** (*Robert Poklek*) 522

- Wprowadzenie 522
- 16.1. Geneza idei pomocy dla więźniów 527
- 16.2. Sytuacja psychospołeczna więźniów w trakcie odbywania kary i po zwolnieniu z zakładu karnego 533
- 16.3. Prawne uregulowania pomocy postpenitencjarnej 538
- 16.4. Formy i rodzaje pomocy postpenitencjarnej świadczonej osadzonym i ich rodzinom 542
- 16.5. Instytucjonalny system pomocy postpenitencjarnej 543
 - 16.5.1. Zakład karny 544
 - 16.5.2. Kurator sądowy 546
 - 16.5.3. Pomoc społeczna 547
 - 16.5.4. Organizacje pozarządowe i samorządowe 549
- 16.6. Etapy pomocy postpenitencjarnej i przygotowanie do społecznej readaptacji 551
 - Podsumowanie 554
 - Pytania sprawdzające 555
 - Słowa kluczowe 555
 - Literatura zalecana 556

Bibliografia 557

O Autorach 594